

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ И ИЗКУСТВОТА
НАУЧЕН ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЯ

Акад. Григор Велев

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ ОТ МАКЕДОНИЯ

ТОМ V

**СРЪБСКИЯТ И ГРЪЦКИЯТ ТЕРОР НАД БЪЛГАРИТЕ В МАКЕДОНИЯ СЛЕД
ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА**

**ИСТОРИЯ НА ВЪТРЕШНАТА МАКЕДОНО-ОДРИНСКА
РЕВОЛЮЦИОННА ОРГАНИЗАЦИЯ**

**ОПИТИ НА КОМИНТЕРНА ДА ПОДЧИНИ РЕВОЛЮЦИОННОТО
ДВИЖЕНИЕ НА МАКЕДОНИЯ**

София, 2018

На корицата

Горен ред: Тодор Александров, ген. Александър Протогеров,
Петър Чаулев, Иван Михайлов, Кирил Пърличев

Долен ред: Георги Попхристов, Петър Шанданов,
Наум Томалевски, Георги Баждаров, Менча Кърничева

Литературен редактор: акад. Румен Леонидов

Рецензент: акад. проф. д-р Пламен Павлов

Редактор на издателството: Вера Гьорева

Всички права запазени. Нито една част от изданието не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Григор Велев, автор, 2018

© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0194-9

ГРИГОР ВЕЛЕВ

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИТЕ ОТ МАКЕДОНИЯ

—> ТОМ V <—

СРЪБСКИЯТ И ГРЪЦКИЯТ ТЕРОР НАД БЪЛГАРИТЕ
В МАКЕДОНИЯ СЛЕД ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

ИСТОРИЯ НА ВЪТРЕШНАТА МАКЕДОНО-ОДРИНСКА
РЕВОЛЮЦИОННА ОРГАНИЗАЦИЯ

ОПИТИ НА КОМИНТЕРНА ДА ПОДЧИНИ
РЕВОЛЮЦИОННОТО ДВИЖЕНИЕ НА МАКЕДОНИЯ

*Посвещавам моя труд на всички българи,
загинали в борбата за свободата на Македония,
и на всички българи, прогонени от османските, сръбските и
гръцките окупатори от техните родни места и намерили
подслон и закрила в майка България*

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор.....	19	ГЛАВА ВТОРА	
ГЛАВА ПЪРВА		ПОЛОЖЕНИЕТО НА БЪЛГАРИТЕ	
БЪЛГАРИЯ СЛЕД ПЪРВАТА СВЕТОВНА		ВЪВ ВАРДАРСКА МАКЕДОНИЯ	
ВОЙНА		СЛЕД ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА.....	31
Раздел първи. България подписва		Раздел първи. Сръбският терор	
Ньойския мирен договор (1919).....	24	над българското население във	
1. Подписване на Ньойския мирен договор.....	24	Вардарска Македония (1918–1941)	32
2. Разделяне на Македония между три		1. Сръбските власти налагат терор	
държави	26	и национален гнет във Вардарска	
<i>Книгопис</i>	27	Македония (1918–1941)	32
Раздел втори. Ньойският мирен договор		1.1. Тотален терор на сръбските	
натовазва България със сериозни		власти в Македония	32
задължения	28	1.2. Парижката конференция	
1. Финансови задължения		препоръчва на Кралството	
на България към победителите	28	на сърби, хървати и словенци	
1.1. Репарационни задължения	28	да смекчи режима в Македония.....	33
1.2. Компенсации на Кралството		1.3. Парижката мирна конференция и	
на сърби, хървати и словенци,		отношението ѝ към многобройните	
на Гърция и Румъния с добитък.....	28	етнически общности в Македония.....	33
1.3. Задължение да достави		1.3.1. Парижката мирна конференция	
на победителките въглища	29	принуждава Кралството на сърби,	
1.4. От България се отнемат		хървати и словенци да подпише	
територии.....	29	договор за покровителство	
2. Българската армия е разоръжена	29	на малцинствата	33
3. България е подложена		1.3.2. Кралството на сърби, хървати и	
на политическа изолация	29	словенци нарушава договора за	
4. Състояние на ВМРО след подписване		закрила на малцинствата	
на Ньойския договор.....	29	от момента на подписването му	34
5. Бъдещи проблеми за решаване от		2. Вардарска Македония е обявена	
българската нация и държава.....	30	за Южна Сърбия.....	34
<i>Книгопис</i>	30	2.1. Жертви на сръбските репресии	35
		2.2. Крал Александър I нарежда	
		национално-неориентираните	
		да се интернират	35
		<i>Книгопис</i>	35

Раздел втори. **Политическите убийства във Вардарска Македония като средство за пречупване самосъзнанието на българите**.....36

1. Политическите убийства – инструмент на сръбската администрация за налагане на подчинение и денационализация (1919–1929).....36
  - 1.1. Избиването на хора по т.нар. църни списаци с решение на таен комитет...37
2. Сърбите прилагат програмата за денационализация на македонските българи.....38
  - 2.1. Закриване на всички български национални институции.....38
  - 2.2. Привилегии на тези, които безропотно се подчинят на политиката на денационализация 38
    - 2.2.1. Предлагани привилегии.....38
    - 2.2.2. Жестока сръбска националистическа пропаганда.....39
    - 2.2.3. Репресии на българските свещеници от сръбската власт 39
    - 2.2.4. Сръбският пропаганден апарат, разочарован от неуспешния процес на сърбизацията 39
    - 2.2.5. Икономическо ограбване на българите от Вардарска Македония при условия на безправие и корупция.....40
3. От какво се оплакват сръбските окупатори?.....40
  - 3.1. Наредба на сръбския комендант в отговор на съпротивата на българите.40
    - 3.1.1. Управляващите предлагат нов избирателен закон, който да ограничи участието в управлението на неблагонадеждни лица.....41
    - 3.1.2. Масови фалшификации на изборите 41
4. Поведението на ВМРО към наложената от сърбия политическа ситуация в Македония.....41
  - 4.1. Опити на Демократическа партия на Сърбия да осъществи предизборен съюз с ВМРО 42

- 4.2. Безуспешни резултати от срещата на Тодор Александров с М. Димитриевич 42
- 4.3. Тодор Александров нарежда ВМРО да подкрепи комунистите на изборите.....42
- 4.4. Загубата на изборите тласка окупаторите към нови репресии над българското население.....43
  - 4.4.1. ЮКП, поставена извън закона.....43
  - 4.4.2. Опозиционните партии изоставят тезата, че македонците са сърби 43
5. Комунистическата партия на Кралството на сърби, хървати и словенци започва пропаганда за признаване на македонска националност 44
6. Признания на югославския посланик в София.....44

Книгопис 45

- Раздел трети. **Разграбване на земите и имотите на българите и започване на сръбска колонизация във Вардарска Македония** 46
1. Заграбване на българските имоти.....46
    - 1.1. Аграрната реформа на сръбското правителство в Македония 46
  2. Законодателни мерки на сръбското правителство за колонизация и денационализация на българите в Македония.....47
    - 2.1. Колонизация на Македония със сърби 48
    - 2.2. Брой на сръбските колонистки семейства в Македония.....48
    - 2.3. Сръбската власт провежда колонизацията с огън и меч 49
      - 2.3.1. Колосални усилия на сръбските власти за колонизацията на Македония.....49
      - 2.3.2. Главните усилия са насочени за колонизация на териториите на границата с България 50
      - 2.3.3. Брой на сръбските колонии до 1940 г. 50

3. Борба на местното население срещу колонистите.....50	
3.1. Българското население прибягва до саморазправа..... 50	
3.1.1. Признания на ренегата- сърбокомунист Лазар Колишевски..... 51	
3.1.2. Признания на сърбомана Кирил Мильовски..... 51	
<i>Книгопис</i> 51	
Раздел четвърти. Организиране на политически процеси на българите във Вардарска Македония (1923–1924).....52	
1. Масови арести в териториите, завзети от гръцката войска.....52	
1.1. Арести във Вардарска Македония през периода 1923–1928 г. 53	
1.1.1. Присъди – лишени от обективност и безпристрастност..... 53	
1.1.2. Осъждани на смърт и малолетни българи..... 53	
2. Политически процеси срещу видни български граждани на Вардарска Македония.....53	
2.1. Процеси във Вардарска Македония през периода 1927–1928 г. 53	
2.1.1. Процес срещу македонските студенти..... 53	
2.1.2. Процес срещу Васил Николов Липитков..... 54	
2.1.3. Процес срещу д-р Асен Татарчев и други..... 54	
2.1.4. Процес срещу атентаторите на жупана Драгиша Ковалевич.... 55	
2.1.5. Процес срещу Димитър Шалев и Христо Трайков..... 55	
2.1.6. Процес срещу атентаторите по жп линията Скопие– Куманово..... 56	
2.1.7. Сръбски правораздавателни куриози..... 56	
2.2. Свидетелство на адвоката на българите, осъдени по политическите процеси д-р Анте Павелич..... 57	
<i>Книгопис</i> 57	
	Раздел пети. Репресивни органи на сръбската власт, осъществяващи тотален терор над българите във Вардарска Македония.....58
	1. Органи, реализиращи терора.....58
	1.1. Терорът на сръбската армия..... 58
	1.2. Терорът на сръбската жандармерия...58
	1.2.1. Жандармерийски потери..... 58
	1.2.2. Жандармерийски станции..... 58
	1.2.3. Нарастване броя на жандармериите в Македония...59
	1.2.4. В Македония под сръбско иго всичко е подчинено на войската и полицията..... 59
	2. Участие на ренегатите в сръбския терор.....59
	3. Ограничаване движението на българите в Македония.....60
	3.1. Обсадно положение в Македония..... 61
	3.1.1. Насилствено включване на селяни в потери на т.нар доброволна милиция за преследване на комитите..... 61
	3.1.2. Жандармерията граби на общо основание, арестува невинни хора и взема откуп, за да ги освободи..... 61
	4. Самопризнания на окупаторите.....61
	4.1. Доклад на вардарския бан до премиера на Югославия Милан Стоянович..... 62
	4.2. Извадки от писмото на югославския посланик в София В. Миланович до министър-председателя Милан Стойанович..... 62
	<i>Книгопис</i> 63
	Раздел шести. Българските учени разобличават сръбската пропаганда в Македония.....64
	1. Българските учени срещу сръбската пропаганда в Македония.....64
	1.1. Проф. Боян Пенев за сръбската пропаганда..... 64
	1.1.1. <i>Велик народ, кој е най-смел</i> 64

1.1.2. Светли дни – времето на заграбване на Македония.....	65	5.2. Гръцкият терор над българите от Беломорска Тракия	77
1.1.3. И на Алеко посегнаха.....	66	6. Окупационният режим на Франция и Англия в Беломорска Тракия след Първата световна война.....	77
1.1.4. Глупостите за Сръбско-българската война от 1885 г.	66	7. Мирната конференция и нейното решение относно Беломорска Тракия.....	77
1.1.5. Учебниците – първите глътки от отровния извлек	67	8. Първото гръцко управление (1920–1941) и съпротивата срещу него	78
1.2. Неуспехи на сръбската пропаганда в Македония	69	8.1. Забрана да се говори на български език.....	80
2. Българските интелектуалци в защита на българската национална кауза по македонския въпрос.....	70	8.2. Забрана за прилагане на местните обичаи и традиции	81
<i>Книгопис</i>	71	8.3. Преименуване на селища и местности.....	81
ГЛАВА ТРЕТА		8.4. Забрана за сдружаване на българите за културна и политическа дейност...82	
ГРЪЦКАТА ОКУПАЦИЯ НА ЕГЕЙСКА МАКЕДОНИЯ СЛЕД ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА		8.5. „Доброволното изселване“ на българите от Егейска Македония след 1919 г.	82
Раздел първи. Гръцката власт подлага на терор българите в Егейска Македония след 1918 г.....		9. Гръцкият терор – извън полезрението на българските правителства	83
1. Административни разпоредби на гръцкото правителство относно българите в Егейска Македония (1918) ...74		<i>Книгопис</i>	84
2. Гръцкото правителство продължава процеса на асимилиране на българите през 1920 г.	74	Раздел втори. Съдбата на Беломорска (Западна) Тракия през периода 1918–1920 г.	
3. Процес на унищожаване на българското културноисторическо наследство.....	75	1. Беломорска (Западна) Тракия: историко-географско понятие	85
4. Политика на гръцките правителства за асимилиране и прогонване на българите от Егейска Македония след 1919 г.	75	2. Западна Тракия съгласно Санстефанския мирен договор и решенията на Берлинския конгрес	85
4.1. Активен процес на асимилация (погръчване) на българите от Егейска Македония	75	3. По време на Балканската война българската войска завоюва Западна Тракия	85
4.1.1. Забрана за ползване на български лични имена и на майчин език....	75	4. Опити на османското и на гръцкото правителство да предотвратят завземането на Западна Тракия от българската войска, създавайки т.нар. Гюмюрджинска република	86
4.1.2. Издевателства над българите, описани подробно от австралийския журналист Бърт Бъртлес	76	5. Първото българско управление (1912–1919)	87
5. Съдбата на българите в Егейска Македония и в Западна Тракия.....	76		
5.1. Гръцкият терор над българите от Егейска Македония	76		

6. Западна Тракия под контрола на Великите сили (Франция и Англия) от Съглашението (1919–1920)	88
6.1. Позицията на американския президент, на Франция и Англия относно идеята да се отнемат територии на България след Първата световна война	88
6.1.1. Позицията на американския президент Уилсън	88
6.1.2. Позицията на Англия и Франция.....	89
6.1.3. Предложение за установяване в Беломорска Тракия на зона под българска власт	89
<i>Книгопис</i>	90
Раздел трети. Решение на Съглашението да предаде Беломорска (Западна) Тракия на Гърция (1920)	91
1. Присъединяване на Беломорска Западна Тракия към Гърция през 1920 г.	91
2. Решение на Конференцията в Сан Ремо (1920) да се придадат Източна и Западна Беломорска Тракия на Гърция	91
2.1. Гърция окупира цяла Западна (Беломорска) Тракия и Източна (Одринска) Тракия	91
2.2. Гърция се задължава да осигури на България свободен транзит до пристанище Дедеагач	91
2.3. Българи и турци съставят временно правителство в Източна Тракия с оглед на съвместна защита	92
2.4. Организиране на въоръжена съпротива на българите срещу гръцката окупация	92
3. Българо-гръцките отношения след Втората световна война	93
3.1. Спогодбата Калфов-Политис признава българската национална общност в Егейска Македония	93
3.2. Гръцката колонизация на Беломорска Македония	94
<i>Книгопис</i>	94
ГЛАВА ЧЕТВЪРТА	
ИСТОРИЯ НА ВЪТРЕШНАТА МАКЕДОНСКА РЕВОЛЮЦИОННА ОРГАНИЗАЦИЯ (1919–1934)	
Раздел първи. Тодор Александров възстановява Вътрешната македонско-одринска революционна организация (ВМОРО) под името ВМРО	96
1. Тайно съвещание за възстановяване на ВМОРО под името ВМРО	96
1.1. Официалното възстановяване на ВМРО – оповестено на 19 март 1920 г.....	96
1.2. Основна цел на ВМРО – обединение на трите части на Македония в независима македонска държава ...	96
<i>Книгопис</i>	97
Раздел втори. Протестите на ВМРО и българските емигрантски организации до Парижката мирна конференция (1919).....	99
1. ВМОРО създава временно представителство на бившата ВМОРО преди започване на мирните преговори в Париж.....	99
2. Меморандум на „Македонските братства в България“ до Парижката мирна конференция от 1 февруари 1919 г.	100
3. Меморандум на ВМРО до Парижката конференция от 1 март 1919 г.	100
<i>Книгопис</i>	100
Раздел трети. Ръководни дейци на ВМРО...101	
<i>Тодор Александров</i>	101
<i>Генерал Александър Протогеров</i>	105
<i>Петър Чаулев</i>	112
<i>Иван Михайлов</i>	116
<i>Кирил Пърличев</i>	123
<i>Георги Попхристов</i>	124
<i>Поручик Петър Шанданов</i>	128
<i>Йордан Гюрков</i>	134
<i>Наум (Нуне) Христов Томалевски</i>	135
<i>Георги Баждаров</i>	136
<i>Книгопис</i>	138

Раздел четвърти. Конгреси на ВМРО	142	1.2.3. Социалистите също подкрепят становището, че преобладаващото население на Македония е българско.....	155
1. Конгресите на ВМРО като продължение на конгресите на ВМОРО	142	1.3. По въпроса за политическия сепаратизъм или за националистическия сепаратизъм	156
2. Регионални конгреси на ВМРО	142	1.3.1. Какво трябва да разбираме под понятието политически сепаратизъм?	156
2.1. Струмишки конгрес на ВМОРО (5–7 юли 1924 г.).....	142	1.3.2. Какво означава <i>националистически сепаратизъм</i> и кой стои зад тази идея?	157
2.2. Серски конгрес (19–24 септември 1924 г.).....	144	1.4. По въпроса за <i>македонизма</i>	158
2.3. Скопски конгрес (21–25 септември 1924 г.).....	145	1.4.1. Становище на скопските историци по въпроса	158
2.4. Солунски конгрес (23–24 декември 1924 г.).....	146	1.4.2. Становище на ръководните дейци на ВМОРО по въпроса	159
2.5. Битолски конгрес (7–11 септември 1923 г.).....	148	1.5. По въпроса за бъдещето на Македония.....	161
3. Редовни конгреси на ВМРО	149	1.5.1. Идеята за обединение с България	161
3.1. Седми общ конгрес на ВМРО (21–25 юли 1928 г.).....	149	1.5.2. Идеята за създаване на автономия.....	162
3.2. Седми конгрес на протогеровистите (1931)	151	1.5.3. Идеята за автономия и създаване на Балканска федерация	164
3.3. Осми конгрес на ВМРО (11–15 април 1932 г.).....	152	2. Възникване на конкурентни организации на ВМРО – федералисти и леви политически организации.....	165
<i>Книгопис</i>	152	<i>Книгопис</i>	165
Раздел пети. Възникване на идеологически и политически различия между ръководните дейци на ВМРО	153	Раздел шести. Дейност на ВМРО по време на управлението на БЗНС начело с Александър Стамболийски ...166	
1. Остри дискусии сред ръководните дейци на ВМРО и оформяне на две крила в нея.....	153	1. Александър Стамболийски и неговата <i>Съсловна доктрина</i> в България	166
1.1. По въпроса за етническата принадлежност на населението в Македония....	153	2. Вътрешната политика на правителството на БЗНС	166
1.1.1. Становище на водачите на ВМОРО, ВМРО.....	153	3. Учредяване на съд за виновниците за националните катастрофи.....	167
1.1.2. Становище на представителите на левицата в ВМОРО, по-късно във ВМОРО	154	3.1. На съд не само лидерите на либералите, виновни за Втората национална катастрофа... 167	
1.1.3. Становище на българските комунисти.....	154	3.2. На съд и водачите на ВМРО – Тодор Александров и ген. Александър Протогеров.....	167
1.2. По въпроса за българското национално самосъзнание на населението на Македония	154		
1.2.1. На какъв език говори преобладаващото население на Македония?.....	155		
1.2.2. Чувстваме ли се българи?.....	155		

4. Безуспешни опити на правителството на Александър Стамболийски да защити външнополитическите интереси на България	168	10.2. Поведение на Българската работническа партия (комунисти) към управлението на БЗНС.....	175
5. Отношението на Ал. Стамболийски към ВМРО.....	168	10.3. Консолидиране на политическите партии в т.нар. Конституционен блок.....	175
5.1. Александър Стамболийски проявява необясним негативизъм към <i>македонския въпрос</i>	169	<i>Книгопис</i>	175
5.2. Конфронтацията на правителството на Александър Стамболийски с ВМРО ...	169	Раздел седми. Държавният преврат на 9 юни 1923 г., извършен от Военния съюз с участието на ВМРО	176
5.3. Публична декларация на Ал. Стамболийски за отказ на България от Македония и от македонците в Белград..	170	1. Предпоставки за извършване на държавния преврат	176
5.4. Отговор на Тодор Александров на декларацията на Александър Стамболийски в Белград срещу Македония и македонците.....	170	1.1. Военният преврат се подготвя от Военния съюз с мълчаливата, но активна подкрепа на ВМРО.....	176
5.5. Конфликтът между правителството и ВМРО прераства във война.....	171	1.1.1. Определяне датата на преврата.....	176
6. Горчивият резултат от управлението на БЗНС.....	171	1.1.2. Извършване на преврата	177
7. Подписване на Нишката спогодба – част от външнополитическата концепция на Александър Стамболийски	172	2. Съпротивата на Оранжевата гвардия срещу извършителите на държавния преврат е смазана	178
7.1. Подготовка на дипломатическите разговори	172	3. Убийството на Александър Стамболийски – апогей на преврата	178
7.2. Основни клаузи на Нишкото споразумение	172	4. Коментар на писателя Стефан Цанев за събитието, отразен в кн. „Български хроники“, том 3	178
7.3. Външнополитическото отражение на споразумението	173	5. Отношението и поведението на БРП (к) към преврата	180
7.4. Реакция на българското общество по отношение на Нишките споразумения.....	173	6. Септемврийското въстание и отношението на ВМРО към него.....	180
8. За първи път след Освобождението България дава предимство в своята външна политика на тракийския въпрос.....	174	6.1. Коминтернът налага на БСДП(т.с.) да вдигне въстание	180
9. Братоубийствената война в средите на ВМРО.....	174	<i>Книгопис</i>	182
10. Политически борби по време на управлението на БЗНС.....	174	Раздел осми. Възстановяване дейността на четническия институт на ВМРО	183
10.1. Поведението на традиционните политически партии в България при управлението на БЗНС	174	1. Решение на ръководството на ВМРО за възстановяване на четническия институт.....	183
		1.1. Възстановяване на революционните окръзи и на четите на ВМРО във Вардарска и Егейска Македония през 1920 г.	183
		2. Четите на ВМРО във Вардарска Македония през 1923–1924 г.	187

2.1. Брой на въоръжените членове на ВМРО.....	187	<i>Менча Кърничева</i>	205
2.1.1. Въоръжени чети във Вардарска Македония.....	187	<i>Илия Лилинков</i>	207
2.1.2. Въоръжени чети в Егейска Македония.....	187	<i>Пано Николов Манев</i>	207
3. Мерки за засилване дисциплината на четите.....	187	<i>Андрей Манов</i>	208
4. Разпределение на организационната работа на членовете на ЦК на ВМОРО....	189	<i>Иван Момчилов</i>	208
5. Действащи чети в революционните окръзи на Вардарска Македония.....	189	<i>Трайчо Пацов</i>	209
5.1. Битолският революционен окръг	189	<i>Григор Петков</i>	209
5.2. Скопският революционен окръг	191	<i>Ипократ Развигоров</i>	209
5.3. Солунският революционен окръг	193	<i>Асен Спасов</i>	210
5.4. Серският революционен окръг	193	<i>Димитър Стефанов</i>	210
5.5. Струмишкият революционен окръг	193	<i>Йордан Цицонков</i>	211
6. Загуби на воюващите страни.....	194	<i>Владо Черноземски</i>	212
6.1. Загуби на сръбските окупатори в сражения с чети на ВМРО.....	194	4. Българската армия продължава да въоръжава ВМРО.....	215
6.2. Загуби на ВМРО в битките със сръбските окупатори	195	<i>Книгопис</i>	216
7. Четите на ВМРО в Егейска Македония под гръцка власт	196	Раздел десети. ВМРО създава собствена разузнавателна служба	219
7.1. Чети на ВМРО в Егейска Македония...	196	1. Причини, които налагат ВМРО да създаде своя разузнавателна служба....	219
7.2. Сражения на четите на ВМРО.....	196	1.1. Проект за изграждане на разузнавателна служба на ВМРО....	219
<i>Книгопис</i>	197	1.1.1. Задачи на разузнаването на ВМРО	219
Раздел девети. Разпускане на четите и създаване на терористични групи ..	198	1.1.2. Назначени разузнавачи на ВМРО	219
1. Реорганизация на четническия институт	198	2. Видни разузнавачи на ВМРО	220
1.1. Създаване на терористичен апарат..	198	<i>Александър Ефтимов</i>	220
1.2. Осъществени терористични актове..	198	<i>Христо Миладинов</i>	220
2. Изисквания към кандидатите за включване в терористичния апарат...	198	<i>Христо Чорбев</i>	221
3. Видни терористи на ВМРО	199	<i>Атанас Делев</i>	222
<i>Коста Бичинов</i>	199	<i>Алексо Стефанов</i>	222
<i>Мара Николова Бунева</i>	199	2.1. Други разузнавачи на ВМРО.....	224
<i>Асен Даскалов</i>	201	3. Започва издаването на „Разузнавателен бюлетин на ВМРО“ ..	224
<i>Димитър Джузданов</i>	202	4. Дейността на разузнавателната служба на ВМРО замира	224
<i>Харалампи Златанов</i>	203	5. Проект за създаване на тайна полиция на ВМРО.....	224
<i>Стефан Каркалашев</i>	204	6. ВМРО активизира за кратко своята дейност през 1926 г.	225
<i>Мирчо Кикиритков</i>	205	7. Нота на Югославия, Гърция и Румъния за разпускане на ВМРО, ВТРО, ВЗРО и ВДРО.....	225
<i>Благой Кралев</i>	205		

8. Споразумение на правителството с ВМРО да преустанови дейността си в Македония.....	225		
<i>Книгопис</i>	226		
Раздел единадесети. Политическа дейност на ВМРО в България и по света.....	227		
1. Революционна и активна политическа дейност на ВМРО в Царство България, в Македония и в чужбина.....	227		
1.1. Създаване на македонски емигрантски организации в Царство България и в чужбина.....	227		
1.1.1. Македонски емигрантски организации в България	227		
1.1.2. Македонски организации, създадени от ВМРО в чужбина.....	228		
1.1.3. Македонски разузнавателно-терористични организации на ВМРО в Македония	228		
1.2. Печатни органи на македонските емигрантски организации и ВМРО... ..	228		
1.2.1. Печатни органи на емигрантските организации	228		
1.2.2. Печатни органи на ВМРО	228		
1.2.3. Печатни издания на ВМРО в чужбина	228		
2. Участие на ВМРО в политическите борби в България.....	229		
3. Създаване на македонска парламентарна група в Народното събрание на Царство България	229		
<i>Книгопис</i>	231		
Раздел дванадесети. ВМРО търси външнополитически съюзник в лицето на Москва (1923).....	232		
1. ВМРО в състояние на политическа безизходица и криза.....	232		
1.1. ВМРО търси контакти със СССР и Коминтерна	232		
1.2. Среща и преговори със съветски дипломат	233		
2. Проучвателна обиколка на ген. Александър Протогеров в Европа и резултатите от нея.....	233		
<i>Книгопис</i>	234		
		Раздел тринадесети. Подготовка и подписване на Майския манифест (1924).....	235
		1. Защо се стигна до подготовката и подписването на Майския манифест?....	235
		2. Тодор Александров подготвя условията за започване на преговори с Москва.....	235
		3. Предложение на съветската страна.....	236
		4. Във Виена започват преговори между представители на ВМРО и Коминтерна... ..	237
		5. ВМРО подготвя проект на декларация за сътрудничество	237
		6. Тодор Александров и ген. Александър Протогеров се подготвят да финализират преговорите с Коминтерна (1924).....	238
		7. Подписване на декларация за сътрудничество между ВМРО и Коминтерна	238
		8. Защо ръководството на ВМРО се съгласява да преговаря и да подпише по-късно този Манифест?... ..	239
		9. Съчиняване на Манифеста и събитията около неговото създаване	240
		9.1. Тодор Александров не одобрява проекта за Манифеста	240
		9.2. Условие, поставено от Коминтерна пред ВМРО	241
		9.3. Разрив между ВМРО и правителството на проф. Цанков.....	241
		9.4. Подписване на Майския манифест (1924)	241
		10. Раздвоение в ръководството на ВМРО – дали да се публикува Манифестът?	249
		11. Публикуване на Манифеста и скандалните реакции на българското правителство и общество	249
		12. Какви ангажименти поема с Манифеста ВМРО?	249
		<i>Книгопис</i>	250
		Раздел четиринадесети. Скандали, последвали публикуването на Майския манифест.....	251

1. Политическата ситуация в Европа по време на подписването и публикуването на Майския манифест...251	1.2. Има ли връзка убийството с реакцията на правителството на проф. Александър Цанков към публикувания Майски манифест? 257
2. Реакция на правителството на проф. Александър Цанков 251	1.3. Има ли връзка убийството с непреодолимите противоречия между Тодор Александров и ген. Александър Протогеров и негови съмишленици?..... 258
3. Реакция на Тодор Александров и на ген. Александър Протогеров 251	1.4. Дали убийството на Тодор Александров е организирано от агенти на Коминтерна и НКВД на Москва?.. 259
3.1. Тодор Александров оттегля подписа си под Майския манифест 251	2. Убийството на Тодор Александров 259
3.1.1. Защо Тодор Александров оттегля подписа си?.....252	2.1. Убийството е наредено от Иван Михайлов 260
3.1.2. Чаулев и Влахов не се отзовават на поканата на ЦК на ВМРО да се завърнат и да дадат обяснение относно текстовете в Манифеста 252	2.2. Решение на Седмия конгрес на ВМРО по повод смъртното наказание на ген. Александър Протогеров 260
3.1.3. Публикуване на Окръжно № 771 на ЦК на ВМРО 252	<i>Книгопис</i> 261
3.1.4. Публикуване на Декларация № 772 на ЦК на ВМРО 253	ГЛАВА ПЕТА
3.1.5. Публикуваният Майския манифест е обявен от Тодор Александров за комунистическа мистификация 253	ВМРО под водачеството на Иван Михайлов (1924–1934)
3.1.6. Окръжно №774 на ЦК на ВМРО опровергава подписването на Манифеста.....254	Раздел първи. Иван Михайлов – едноличен ръководител на ВМРО 264
4. Реакцията на левите политически сили в страната 254	1. Ген. Александър Протогеров назначава Иван Михайлов за секретар на ЦК 264
5. Решение на БКП за създаване на ВМРО (обединена).....254	2. Иван Михайлов започва своята дейност чрез въдворяване на ред и дисциплина, съпроводени с чистка в апарата на ВМРО 264
6. Конгрес на Струмишкия революционен окръг, без да се покани Тодор Александров..... 254	2.1. Започва с най-строгото наказание – убийство на ръководните кадри на ВМРО, които нарушават Устава и водят фракционна дейност 265
<i>Книгопис</i> 255	3. Шестият конгрес в Сърбиново утвърждава водачеството на Иван Михайлов..... 265
Раздел петнадесети. Заговорът за убийството на Тодор Александров (1924).....256	3.1. Протичане на конгреса 265
1. Кой и защо организират и изпълняват зловеция акт – убийството на Тодор Александров? 256	3.2. Избор на нов Централен комитет 265
1.1. Убийството – плод на личната вражда на членове на ВМРО към Тодор Александров 257	3.3. Актуализиране на организационната структура на ВМРО в Македония 266
	3.4. Приема се нов устав 267
	<i>Книгопис</i> 267

Раздел втори. Отмъстителната акция на Иван Михайлов (Горноджумайските събития)	268	3.2. Обвинения на Иван Михайлов срещу Александър Протогеров	274
1. Отмъстителна кампания на Иван Михайлов.....	268	4. Начало на преговорите за свикване на нов конгрес и убийството на ген. Ал. Протогеров.....	274
1.1. Акция за прочистване на ВМРО от леви елементи.....	268	4.1. Противоречия относно дневния ред и предложения за структурни промени на ръководството.....	275
2. Политически събития, съпътстващи убийството на Тодор Александров.....	268	4.1.1. Предложение на Иван Михайлов за прочистване на организацията от фракционери.....	275
2.1. Противниците на Иван Михайлов – Тодор Паница и Ризо Ризов – създават Временен инициативен комитет на основата на идеите на Майския манифест	268	4.1.2. Предложения на опозицията да се потърси сметка на Иван Михайлов за издадените смъртни присъди.....	275
2.1.1. Състав на Временния инициативен комитет (ВИК)	269	4.1.3. Два лагера в ръководството на ВМРО	275
2.1.2. Конференция на Балканските комунистически партии	269	4.2. Иван Михайлов поръчва убийството на ген. Александър Протогеров	275
2.1.3. Протокол за обединение на Македонските революционни организации	269	4.3. Ситуацията в ЦК на ВМРО след убийството на ген. Александър Протогеров	276
<i>Книгопис</i>	270	4.3.1. Затвърждаване на двата спорещи лагера във ВМРО	276
Раздел трети. Братоубийствената война във ВМРО (1928–1933)	272	4.3.2. Привържениците на ген. Протогеров, начело с Петър Шанданов, осъждат с декларация Ив. Михайлов и започват въоръжена борба с неговите привърженици	276
1. Противоречията във ВМРО	272	4.3.3. Фракцията, подкрепяща Иван Михайлов, остава известна като <i>михайловисти</i>	277
1.1. Противоречия между Иван Михайлов и ген. Александър Протогеров	272	4.3.4. Битки между чети на двата враждуващи лагера	277
1.1.1. В какво се обвинява ген. Александър Протогеров?	272	4.3.5. Четите на Шанданов са разбити	278
1.1.2. Оттегляне на ген. Ал. Протогеров от активна дейност.....	273	4.3.6. Борба за завземане вестника на организацията	278
1.1.3. Ген. Протогеров отново се включва в организационния живот на ВМРО.....	273	4.3.7. Петър Шанданов провежда срещи с представители на ВМРО (обединена) и със СССР.....	278
2. Конгресът чна ВМРО в Сърбиново и неуспешният опит за отстраняване на ген. Ал. Протогеров	273	5. Братоубийствени акции между двата лагера	278
2.1. Реорганизация на дейността на ВМРО.....	273	5.1. Убийства на <i>протогеровисти</i>	279
2.1.1. Наредба за ограничаване броя на четниците в една чета	274	5.2. Убийства на <i>михайловисти</i>	279
3. Взаимни обвинения между Иван Михайлов и ген. Александър Протогеров	274		
3.1. Обвинения на Ал. Протогеров срещу Ив. Михайлов.....	274		

6. Конгрес на <i>протогеровистите</i> през 1931 г.	279
6.1. Опит за помиряване на двете крила...	279
6.2. <i>Протогеровистите</i> получават финансова помощ от Югославското посолство.....	279
<i>Книгопис</i>	280

ГЛАВА ШЕСТА

ПРЕДАТЕЛСТВОТО (РЕНЕГАТСТВОТО)

В БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНОРЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ

Раздел първи. Възникване

на ренегатството (предателството) сред дейци на ВМРО.....

1. Защо възниква ренегатството сред дейците на ВМРО?	284
1.1. Период на успешно развитие на четническото движение	284
1.2. Периоди на съперничество, конфронтация и братоубийство между водещите дейци на революционното движение.....	284
2. Предпоставки за възникване на свади сред ръководните дейци на революционното движение.....	285
2.1. Идеологически противоречия между дейците на ВМРО.....	285
2.2. Противоречия на основата на бъдещата съдба на освободена Македония.....	285
2.3. Организационни противоречия	285
2.4. Личностни различия, водещи до формиране на кланове около личности.....	285
2.5. Формиране на групи от привърженици към Двореца и към политически партии и кланове...286	
2.6. Различия във финансовото състояние на войводи и чети	286
3. Предпоставки за възникване на ренегатството.....	286
3.1. Бившите харамийски войводи – нарушители на революционната дисциплина	286

3.2. Войводи – оглавяващи революционни комитети – извършили финансови нарушения.....	287
3.3. Войводи, съблазнени от високите подкупи, които предлагат сръбските и гръцките власти.....	288
<i>Книгопис</i>	288

Раздел втори. По-известни

ренегати (предатели) на ВМРО .....

1. Ренегати, поставили се в служба на Сърбия, Гърция и Турция.....	289
2. Ренегати на служба на сръбската държава	289
2.1. Участници в сръбски контрачети и в паравоенни антибългарски организации	289
<i>Ангелко Алексов</i>	289
<i>Темелко Байрактаров</i>	290
<i>Стоян Мишев</i>	290
<i>Кръсто (Кръстьо) С. Ковачев</i>	291
<i>Александър (Цено, Цене, Цени) Марков</i>	292
<i>Стефан Недич</i>	292
<i>Иван Кр. Палъшев</i>	292
<i>Илия Христов Атанасов (Пандурски)</i>	292
<i>Тодор Николов Паница</i>	293
<i>Никола Дерменджиев</i>	294
<i>Стойче Добрев</i>	295
<i>Тренко Руянов</i>	295
<i>Вангел Скопянчето</i>	295
<i>Мите Соколарски</i>	295
<i>Григор Соколов</i>	295
<i>Божин Теофилов</i>	295
<i>Славе Иванов</i>	296
<i>Михаил Каламатиев</i>	296
<i>Григор Циклев</i>	296
<i>Дончо Църцорийски</i>	297
2.2. Сърбокомунисти–македонисти	297
<i>Димитър Влахов</i>	297
<i>Лика Стоянова Беровска</i>	298
<i>Смиле Войданов</i>	298
<i>Йован (Иван) Недев Гелев</i>	298
<i>Кръстьо Гермов</i>	298
<i>Лев Главинчев</i>	298

<i>Александър (Алексо) Ончев</i>		ГЛАВА СЕДМА	
<i>Мартулков.....</i>	298	Журналисти – членове на ВМОРО и ВМРО,	
<i>Герман Петров Христов.....</i>	299	РАЗКРИВАЩИ СРЪБСКИЯ И ГРЪЦКИЯ ТЕРОР	
<i>Атанас Христов Джолев.....</i>	299	В МАКЕДОНИЯ (1883–1918)	
<i>Ангел Динев.....</i>	300	Раздел първи. Периодичен печат	
<i>Неделко Попнеделков.....</i>	300	на македонските революционни	
<i>Ризо Ризов.....</i>	300	организации.....	312
<i>Костадин (Кочо) Хаджириндов.....</i>	300		
3. Ренегати на служба		1. Вестници и списания, издавани	
на гръцката държава.....	301	до и по време на войните за национално	
<i>Христо Будев.....</i>	301	обединение.....	312
<i>Вангел Георгиев.....</i>	301	2. Вестници и списания, издавани след	
<i>Георги (Герго) Количев.....</i>	301	войните за национално обединение	
<i>Йоанис Папаргириу Атанасиу.....</i>	302	(1918–1945).....	312
<i>Димитър Константинов Кехайов.....</i>	302	3. Видни български журналисти –	
<i>Никола Дельо.....</i>	302	членове на ВМОРО (1893–1918).....	314
<i>Гоно Доямов.....</i>	302	<i>Иван Кършовски.....</i>	314
<i>Димитър Доямов.....</i>	303	<i>Книгопис.....</i>	316
<i>Лазар Доямов.....</i>	303	<i>Георги Николов Чохаджиев (Чохаджи).....</i>	316
<i>Траян Доямов.....</i>	303	<i>Книгопис.....</i>	316
<i>Андонис Зоис.....</i>	303	<i>Данаил Крапчев.....</i>	316
<i>Илия Попадийски.....</i>	303	<i>Книгопис.....</i>	318
<i>Симо Стоянов.....</i>	304	<i>Иван Хаджов.....</i>	318
<i>Петър Сугарев.....</i>	304	<i>Книгопис.....</i>	319
<i>Иван Радналията.....</i>	304	<i>Георги Иванов Парев-Кондев.....</i>	319
<i>Гоно Йотов.....</i>	304	<i>Книгопис.....</i>	320
<i>Павел Киров.....</i>	304	<i>Петър Мърмев.....</i>	320
<i>Ванчо (Ване) Андонов Терзиовски.....</i>	304	<i>Книгопис.....</i>	321
<i>Михаил Типадис.....</i>	304	4. Видни български революционери	
<i>Геле Търсиянски.....</i>	304	публицисти – членове на ВМРО	
<i>Коте Христов.....</i>	305	(1919–1934).....	321
<i>Стоян Цицов.....</i>	305	<i>Васил Пундев.....</i>	321
<i>Трайко Браянов.....</i>	305	<i>Книгопис.....</i>	323
<i>Тодор Чифтеов.....</i>	305	<i>Васил Илиев Пасков (Пасхов).....</i>	323
<i>Христо Чочо.....</i>	305	<i>Книгопис.....</i>	325
4. Ренегати на служба на турската държава..	305	<i>Григор Василев.....</i>	325
<i>Петър Котев Лигушев (Лигушов).....</i>	305	<i>Книгопис.....</i>	326
<i>Георги Тодоров Парталев.....</i>	306	<i>Пейо Яворов (Пейо Тотев Крачолов).....</i>	326
<i>Иванчо Кичевица.....</i>	306	<i>Никола Илиев Милев.....</i>	328
<i>Иван Икилюлев.....</i>	306	<i>Книгопис.....</i>	331
<i>Йово Йованович.....</i>	307	<i>Пере Тошев.....</i>	332
<i>Атанас Караманов.....</i>	307	<i>Книгопис.....</i>	335
<i>Дончо Тодоров Гайдарджийски</i>		<i>Гьорче Петров.....</i>	336
<i>(Гайдажиев).....</i>	307	<i>Книгопис.....</i>	341
<i>Книгопис.....</i>	308	<i>Коста Стефанов Шахов.....</i>	342
		<i>Книгопис.....</i>	342
		<i>Никола Наумов.....</i>	343
		<i>Книгопис.....</i>	344

ГЛАВА ОСМА

**ИСТОРИЯ НА ВЪТРЕШНАТА
ФЕДЕРАТИВНА МАКЕДОНСКА
РЕВОЛЮЦИОННА ОРГАНИЗАЦИЯ (1920)****Раздел първи. Учредяване на Вътрешната
Федеративна македонска революционна
организация (ВФМРО)..... 346**

1. Идеология и дейност на Вътрешната федеративна македонска революционна организация (ВФМРО) 346
    - 1.1. Участие на правителството на БЗНС в организирането на ВФМРО 346
      - 1.1.1. Учредителен конгрес на Вътрешната федеративна македонска революционна организация (ВФМРО) 346
      - 1.1.2. Формиране на двете фракции на ВФМРО 347
      - 1.1.3. Противниците на Тодор Александров формират Централен революционен федеративен комитет 347
      - 1.1.4. Създаване на четническа организация към ВФМРО 347
      - 1.1.5. ВФМРО обявява Пиринска Македония за „държава в държавата“ 348
    2. Създаване на федеративни чети 348
      - 2.1. Формиране на чета със задача убийството на Тодор Александров... 348
      - 2.2. ВМРО разбива четите на МФО 348
    3. МФО търси контакти с Москва 349
    4. Отцепване на Тодор Паница от ВМФРО и неговото убийство 349
      - 4.1. Тодор Паница се отцепва от ВФМРО и създава своя МФО 349
      - 4.2. Изпълнение на смъртната присъда на Тодор Паница 350
- Книгопис* 350

- Раздел втори. Дейци на Вътрешната федеративна македонска революционна организация..... 351**
- Крум Зографов* 351
- Филип Атанасов*..... 352

- Григор Циклев*..... 353
- Велко Мандарчев*..... 353
- Лазар Тодоров*..... 354
- Заре Секулички* 355
- Книгопис* 355

**ГЛАВА ДЕВЕТА
ИСТОРИЯ НА ВМРО (ОБЕДИНЕНА) (1924)**

1. Коминтернът участва в учредяване на ВМРО (обединена) 358
    - 1.1. Консултации на представители на ВМРО с Коминтерна и БКП във Виена, 1924 г. 358
    - 1.2. Протокол за обединение на македонското революционно движение... 358
  2. Учредяване на ВМРО (обединена) 358
    - 2.1. Заседанията на ВМОРО (обединена) – открити от съветския представител 358
    - 2.2. Разграничаване на ВМРО (обединена) от Вътрешната федеративна македонска революционна организация (ВФМРО) 360
    - 2.3. Издаване на в-к „Македонско дело“ – орган на ВМРО (обединена) 360
    - 2.4. Секретариат на ЦК на ВМРО (обединена) 360
  3. Дейност на ВМРО (обединена) в Македония 360
    - 3.1. База на ВМРО (обединена) в Албания, от която да се действа в Егейска Македония 360
    - 3.2. Организация на ВМРО (обединена) в Цариград 361
    - 3.3. Организация на ВМРО (обединена) в Париж и привличане на федералисти 361
    - 3.4. Контакти с комунистически организации на Балканите 361
  4. Позиция на ВМРО (обединена) по македонския въпрос (1930) 361
  5. Национална конференция на ВМРО (обединена) 362
- Книгопис* 363